

DE ZANDLOPER

Van het Bestuur

De zomer was wispelturig en soms beangstigend. Ik hoop toch dat u veel buiten kon zijn en mocht genieten. Het werk van uw bestuur ging gewoon door...

Samen met het Historisch Museum Ede is het proces van *ontzamelen* gestart. Op de Algemene Leden Vergadering kreeg het Bestuur daarvoor mandaat. Wij hantieren de Leidraad Afstoten Museale Objecten 2016 (LAMO). Zodra er een lijst is van mogelijke afstoting, sturen wij die per e-mail naar de leden; leden waarvan wij geen e-mail adres hebben, krijgen bericht dat de lijst is af te halen bij het HME in Cultura. In De Zandloper 2016-4 volgt zo mogelijk nadere informatie.

Met het HME werken we gestaag verder aan het *erfgoedcentrum*. Ontwerpen en vervolgens inrichten van de tweede etage van Cultura lukte niet in de zomermaanden. Gelukkig zit er nu weer voortgang in. Deelnemers aan het erfgoedcentrum bezinnen zich nog op een pakkende naam; voor ons mag de werknaam blijven.

Inhoud

Van het bestuur	1
Open Monumentendag	2
Evacués in Otterlo - 1944-45	3
De Indische buurt	15
Huzaren van de Zuid-Ginkel - correctie	21
Emanuel de Metz en zijn Radio-Krant	22
Pak maar een doos	27
Vogelbescherming	30
Agenda	31
Colofon	32

In Cultura is een leuke expositie over het Openluchttheater te zien en is even spelen op de *digitale tafel* de moeite waard.

Als e-boek staan nu ook *Onder het Knooppunt* van Maas Roseboom en *Van kous naar kluis – 100 jaar spaarbank voor Ede* van J. Gazenbeek op onze site www.oudede.nl, onder de knop downloads.

Ik hoop, met dank aan Jan Kijlstra, dat eind 2016 de *Kroniek van Ede gedurende de bezettingstijd* door Th.A.Boeree de volgende e-uitgave kan zijn.

Het Mausoleum bestaat 70 jaar en dat is te zien. Er is groot onderhoud/restauratie nodig. Het Voormalig Verzet Ede, het PMHE en onze Vereniging Oud Ede vonden gehoor bij de gemeente voor een

restauratie naar de oorspronkelijke uitstraling om het '*...is dit geschied in uw dagen of ook in de dagen uwer vaderen? Vertelt uw kinderen daarvan, en laat het Uw kinderen hun kinderen vertellen...*' zichtbaar te maken. Het is nog (lang) niet zo ver, maar de wil is er... In lijn daarmee heeft de werkgroep desgevraagd bij de gemeente een voordracht gedaan om straten in een verzetswijk op de kazernerterreinen te vernoemen. Ook voor Bennekom, Ederveen en Lunteren is een voordracht gedaan. In Boeree's Kroniek kunt u de verhalen ophalen...

Op www.oudede.nl staat nu ook een link naar onze Facebook-pagina. Op deze pagina kunt u vragen stellen of opmerkingen maken over een oude foto of wat ook maar wat met de geschiedenis van Ede te maken heeft.

De website van HME (www.historischmuseumed.nl) is vernieuwd, mooi om te bekijken. De ENKA-vereniging is er weer tot leven gebracht. Mooi gedaan...

Simon van de Pol, voorzitter

Open Monumentendag: Iconen en Symbolen

Op zaterdag 10 september 2016 wordt de 30ste editie van de landelijke *Open Monumentendag* gehouden. Er zijn die dag en op de zondag erna duizenden monumenten in Nederland gratis toegankelijk. Het is daarmee een van de grootste culturele evenementen van Nederland.

In Ede, Bennekom, Lunteren en Otterlo zijn op zaterdag van 10 tot ±17 uur verschillende monumenten open voor het publiek. U neemt gratis een kijkje en maakt kennis met allerlei kunstvormen die iconisch of symbolisch zijn vanuit ons collectief verleden of ons een kijkje geven op de historie van onze gebouwde omgeving. Het Gemeentearchief en de Vereniging Oud Ede hebben voor deze dag samen een interessant programma opgesteld. Zo is er in de hal van het Raadhuis, Bergstraat 4, een expositie met objecten uit het voormalige Gemeentehuis Sterrenberg, met onder andere de teruggevonden deuren van de trouwzaal, een stoel en de oude ambtsketen van de Burgemeester.

U bent ook welkom in de studiezaal van het Gemeentearchief. Hier kunt u bijvoorbeeld een rondleiding meemaken door de schatkamers van het archief. Vrijwilligers laten zien met welke projecten zij bezig zijn. Dubbele boeken, ansichtkaarten en foto's worden tegen weggeefprijes verkocht.

De werkgroep Monumenten van de Vereniging Oud Ede heeft rondom het Raadhuis, langs het Mausoleum, tot en met het net weer gerestaureerde Openluchttheater een wandeling van 2,5 km uitgezet. Parkeren kunt u bij het Raadhuis.

Alle activiteiten vindt u op www.openmonumentendag.nl.

Kijk op www.ede.nl/openmonumentendag voor meer informatie, ook over de activiteiten in de buitendorpen.

Evacués in Otterlo - herfst 1944 tot mei 1945

Martin Hijink

Inleiding

De evacuatie van Arnhem/Veluwezooom in het laatste half jaar van de Tweede Wereldoorlog werd ook een bijzondere tijd voor Otterlo en naaste omgeving met diep ingrijpende gebeurtenissen. Op 24/25 september 1944 kwam een stroom van tienduizenden evacués op gang uit Arnhem/Veluwezooom naar het noorden en westen van ons land. Ter vervanging van de Arnhemse ziekenhuizen werd te Otterlo een Rode Kruis-ziekenhuis opgezet, waarvoor het Krölller-Müller Museum werd ingericht voor het opvangen van de volwassen patiënten en de Ericaschool tot een dependance voor de zieke kinderen. In het Dienstgebouw van het Park kreeg de kraamafdeling onderdak en in een barak aan de Weversteeg bij Otterlo de zieken met ernstig besmettingsgevaar. Ook verschillende ondersteunende faciliteiten werden geplaatst in gebouwen van het Park en in en rond het centrum van Otterlo.

De bevolking van dorp en naaste omgeving was toen ongeveer verdrievoudigd.

Otterlo, Ned. Herv. Kerk met Pastorie

Nederlands Hervormde Kerk van Otterlo met rechts de (oude) pastorie (foto ca. 1950, Gemeente Archief GA12737).

Er zijn over deze chaotische en misschien wel de meest hectische tijd in de geschiedenis van Otterlo weinig goed geregistreerde gegevens beschikbaar. De Rode Kruisorganisatie Gelderland, die abrupt belast werd met de evacuatie van de ziekenhuizen van Arnhem, had natuurlijk geen tijd voor veel administratieve handelingen. Al snel had de leiding beslist dat ook de gezinnen van de artsen en verplegend personeel in Otterlo zouden worden ondergebracht om onzekerheid bij deze betrokkenen te vermijden.

De grote hoofdstroom van evacués die in Otterlo aankwam, werd echter, al dan niet met vervoershulp, verder naar het noorden en westen doorgestuurd. Toch zijn er door de dorpelingen nog veel familieleden en vrienden en bekenden uit het evacuatiegebied in huis en schuren ondergebracht.

Een sluitend overzicht is er dus niet. Evacués kwamen aan, vertrokken vervolgens soms naar familie elders, kwamen soms weer terug. Ook zaten er onderduikers tussen, die onzichtbaar moesten blijven. Maar mede door gesprekken met dorpsbewoners, die deze periode hebben meegemaakt en geschreven herinneringen van verschillende evacués wordt echter het beeld steeds completer. Met name het verslag van de ondercommandant (later commandant) van de Transport Colonne van het Rode Kruis, dr. A.V. Laterveer, over de evacuatie van de patiënten van enkele Arnhemse ziekenhuizen naar Otterlo, biedt een goed raamwerk, waarin de individuele verhalen kunnen worden ingepast.

Plotselinge evacuatie vn Arnhem en omgeving

Nadat de slag om de brug van Arnhem verloren was gegaan, stabiliseerde het front zich na een aantal weken in de Betuwe. Om de handen vrij te hebben in het frontgebied, spionage te bemoeilijken en de levens van de burgers niet in gevaar te brengen, besloten de Duitsers tot een vrijwel onmiddellijke evacuatie van de bevolking van Arnhem en aangrenzende Veluwezoom langs de Rijn. De stad moest maandagavond, 25 september 1944 om 20:00 uur door de bewoners verlaten zijn.

Ook de Arnhemse ziekenhuizen moesten worden ontruimd. Daarvoor viel meteen het oog op het leegstaande Kröller-Müller Museum te Otterlo. De commandant van de Transport Colonne van het Rode Kruis Gelderland dr. J.N.van der Does benoemde dr. A.M. Laterveer tot ondercommandant van de Arnhemse Transport-colonne van het Rode Kruis. Hij werd gestationeerd in Otterlo en regelde hier eigenlijk alle zaken rond het ziekenhuis en de evacués. Daarnaast speelde sectiecommandant dr. Van de Voort Maarschalk een belangrijke rol. Hij kwam met het idee om naar het Kröller-Müller Museum te verhuizen en daarvan een Rode Kruis-hospitaal te maken. Voor de patiënten moest natuurlijk vervoer geregeld worden, maar de overige burgerbevolking van Arnhem moest zichzelf redden. Die vertrokken dus met fietsen, karretjes e.d. met alleen het hoognodige aan kleding, dekens en voedsel. De hoofd evacuatie-richtingen waren Apeldoorn en Ede/Otterlo.

De pastorie, rond 1970 verbouwd/uitgebreid tot het verenigingsgebouw Eben-Haëzer.

De *Transport Colonne van het Rode Kruis* was aanvankelijk een wijdse naam voor weinig middelen n.l. een 4-ton's truck en enkele dokters(personen)auto's. Zij werd belast met het vervoer van de zieken, bedden en andere middelen. Omdat er veel meer vervoerscapaciteit nodig was vorderde het Rode Kruis in Arnhem paarden en wagens. Zo kreeg zij op zondag 24 september dertig platte wagens bijeen voor de verhuizing van het Diaconessenziekenhuis en het Kinderziekenhuis. De meeste patiënten van het Elisabeth Gasthuis waren reeds eerder binnen Arnhem naar het Diaconessenziekenhuis verplaatst. Het Gemeenteziekenhuis te Arnhem was door de Duitsers voor eigen gewonden 'gefordert' als 'Kriegslazaret'.

Improvisatie van het Rode Kruis

Er moest natuurlijk in korte tijd enorm geïmproviseerd worden, maar toch werd er snel en systematisch gewerkt. De patiënten moesten bij aankomst in het Kröller-Müller Museum over een matras en beddengoed beschikken, medicijnen en ondersteunen moesten beschikbaar zijn, iets te eten enzovoort. Een ploeg verpleegsters bracht zaterdagavond/zondagmorgen het Museum zo goed mogelijk op orde. Op de wagens konden per wagen vijf tot zeven patiënten worden vervoerd.

Per wagen werd zoveel mogelijk eerst een laag met etenswaren en ziekenhuisartikelen gelegd. Daarover werd een dubbele laag matrassen gelegd en daarop kwamen de patiënten te liggen met hun beddengoed. De rubberzeiltjes die normaliter op de matrassen lagen als onderlaag van het beddengoed, werden nu boven

over het beddengoed gelegd, want het was een miezerige regendag. De stokken die aan weerszijden van de zeiltjes waren bevestigd, werden er uitgetrokken en met een witte vlag aan de wagen bevestigd.

Het Duitse militaire gezag had beloofd om op 24 en 25 september geen militaire transporten op de evacuatiewegen naar Ede/Otterlo en Apeldoorn uit te voeren. Ook de geallieerde jachtvliegtuigen hielden zich rustig. Toch mengden zich eenmaal Duitse munitiewagens tussen de vluchtende burgers op de Apeldoornseweg, die prompt door geallieerde vliegers onder vuur werden genomen. Daarbij vielen onder de evacués doden en gewonden.

De volgende dag, maandag 25 september, kwamen in Arnhem, ondanks de orders van het Rode Kruis de paardenwagens niet meer opdagen. Begrijpelijk want heel Arnhem moest die avond leeg zijn. De rest moest dus met die paar eigen auto's van het Rode Kruis worden vervoerd. Toch, op 25 september voor 13:30 uur zijn alle 350 patiënten uit het Diaconessenhuis en Kinderziekenhuis van Arnhem in Otterlo aangekomen.

In het licht van deze enorme operatie past het verhaal van de bijna 1.000 liter bruine-bonensoep, die de bevolking van Otterlo op verzoek van het Rode Kruis, na een oproep van ds. De Bruijn op zondagmorgen in de kerk van Otterlo, die dag gereedmaakte. Zo kregen zieken en personeel en andere evacués die dag toch nog een warme maaltijd. Op de volgende dagen werden ondermeer de ziekenhuisbedden opgehaald.

Ook hebben de dienstdoende artsen in de volgende dagen de balans opgemaakt van de conditie van de patiënten. De conclusie was volgens Laterveer, dat geen van hen door de primitieve tocht op een open wagen in ernstiger moeilijkheden was gekomen!

De organisatie van het Rode Kruis in Otterlo

Laterveer nam zijn intrek in de pastorie, nu kerkelijk gebouw Eben-Haëzer naast de kerk van Otterlo, als hoofdkwartier. Café Jagersrust (eigenaar Poelman; nu Grand Café Kruller) werd een soort administratief centrum/telefoonpost/apotheek. Café De Waldhoorn werd gebruikt als polikliniek met spreekuren. Er werd onmiddellijk begonnen op het kerkplein naast de kerk met de opbouw van een forse centrale keuken. Deze keuken voorzag grotendeels de patiënten en het verplegend personeel van het ziekenhuis van voedsel. Ook andere evacués in Otterlo e.o. konden een beroep doen op de gaarkeuken, tegen inlevering van een distributiebon.

Op de 25ste september werden de jonge patiënten met een twaalfstal verpleegsters ondergebracht in de Ericaschool, omdat de combinatie met de volwassen patiënten in het Kröller-Müller Museum problemen gaf. Hoofd verpleging was zuster Favorina, non en hoofd van de kinderafdeling van het Sint Elisabethgasthuis.

De pastorie was in die dagen een belangrijk organisatorisch centrum voor het Rode Kruis. Dominee De Bruijn, vrouw en twee kinderen hadden maar beperkte kamer-ruimte voor zichzelf. De gehele familie Laterveer (vrouw, twee kinderen) woonde er. De salon werd als vergaderruimte gebruikt. Op zolder tussen de drooglijnen sliep overdag de nachtploeg van verpleegsters uit de Ericaschool. Achter de pastorie werden de aardappels geschild voor de gaarkeuken en de vele boterhammen gesmeerd. De Transport Colonne werd ook in Otterlo gestationeerd en verrichtte van hieruit allerhande werkzaamheden. De medewerkers sliepen bij verschillende dorpsbewoners.

Het Rode Kruis kreeg nog tien dagen de tijd om meer voedsel, bedden en medische hulpmiddelen uit de Arnhemse ziekenhuizen te halen. Verder werden rode kruizen op daken geschilderd, latrines gegraven bij het museum, een keet bij het museum werd omgebouwd tot een eenvoudig mortuarium. In de loop van deze winter zijn veel patiënten in het noodziekenhuis overleden; een getal van 134 wordt genoemd.

Dagelijks werden tegen het middaguur met paard en wagen de gamellen met eten van de gaarkeuken naar het museum vervoerd. Ook gingen vaak doodskisten, gemaakt door timmerman Beumer, op de wagen mee. Hijzelf ging in de ochtend vooraf op de fiets naar het museum om te horen of en hoeveel kisten er geleverd moesten worden. In het voorjaar werd door schaarste aan hout een deel van de kist in karton uitgevoerd. De doden werden op de terugweg meegenomen naar het kerkhof van Otterlo.

De Ericaschool (foto Gemeentearchief Ede GA19513:)

Evacuatiegolven

Overigens bleef het niet bij één evacuatiegolf. Begin oktober ontbrandden er hevi-ge gevechten in de Bovenbetuwe (Huissen en Angeren e.o). Daarbij vielen veel doden en gewonden onder de burgerbevolking. Vervolgens moest in de tweede helft van oktober de bevolking uit dit gebied ook evacueren. De Transport Colonne van het Rode Kruis heeft in de eerste weken van oktober een tiental tochten naar deze noordoosthoek van de Betuwe gemaakt en zo vele gewonden en ouden van dagen kunnen redden. Aanvankelijk reed men nog over de Rijnbrug, maar nadat die door een geallieerd luchtbombardement vernield was, werden de voertuigen op Duitse rubber pontons overgezet. Ook uit dit gebied zijn evacués in Otterlo terechtgekomen.

In het Elisabethgasthuis van Arnhem was nog een kleine bezetting van artsen en verplegend personeel achtergebleven. Hier konden ook vluchtelingen uit de Overbetuwe worden geholpen. Op 29 oktober moest deze eenheid ook verdwijnen. De Rode Kruis Transportcolonne te Otterlo bracht vervolgens veertig patiënten, personeel en inventaris naar een noodhospitaal in Nunspeet. Daarna werd op 1 november geholpen bij de evacuatie van het sanatorium Oranje Nassau's Oord bij Renkum.

Eind oktober/begin november moesten Schaarsbergen en Bennekom evacueren. Veel mensen uit Schaarsbergen vertrokken via Otterlo. In diezelfde tijd werden de kinderpatiëntjes met een deel van het personeel vanuit de Ericaschool overgebracht naar een ziekenhuis te Utrecht. Vervolgens werden twee lokalen van de school gereedgemaakt om op doortocht zijnde evacués uit Schaarsbergen een nacht te kunnen onderbrengen.

In de periode van 1 oktober tot 15 november 1944 kreeg de Rode Kruisgroep te Otterlo ook een taak inzake doortrekkende Arnhemse evacués uit Apeldoorn naar West-Nederland. Apeldoorn was volgelopen met evacués, waarop het Duitse gezag bepaalde (in verband met de voedselpositie op de Veluwe!) dat een deel van deze mensen naar Utrecht en Holland moest worden gebracht. Het vervoer vond plaats met paard en wagen en liep over Otterlo naar Barneveld en zo verder. De planning was om rond het middaguur in Otterlo te arriveren. Daar kregen de evacués te eten, een warme maaltijd of anders belegde boterhammen en een kom (surogaat)koffie. Verschillende keren arriveerden zij tegen de avond en dan moesten ze overnachten in de kerk van Otterlo en schuren van Otterloërs. In de kerk waren de banken opzij geschoven en werd de vloer met een laag stro bedekt. Laterveer noemt het in zijn verslag *'betreurenswaardig, dat de stoven in de kerk, alsmede bladzijden uit oude kerkboeken voor natuurlijke behoeften werden gebruikt'*. Zondagsmorgens was de boel weer opgeruimd en werden er gewoon, meestal door ds De Bruijn, maar soms ook door 'lichtere' predikanten uit de evacués, weer kerkdiensten gehouden. Dit alles betekende toch een grote zorg voor de Rode Kruisgroep, met als piek een dag waarop, volgens Laterveer, 6.000 porties voedsel van 3/4 liter (soep, stampot) werden uitgereikt.

Café Jagerslust (foto 1950, Gemeente Archief Ede GA12750)

Wantrouwen bij het Duitse gezag

De Transport Colonne bestond dus aanvankelijk uit een beperkt aantal auto's. Dat bleef niet zo. Evacués en anderen, in het bezit van een auto, gaven ze in gebruik bij de Transport Colonne. Ze werden dan ook voorzien van rode kruizen. De eigenaren hoopten op deze wijze hun kostbaar bezit uit handen van de Duitsers te houden. Het autopark moet daardoor in november al uitgegroeid zijn tot ongeveer 25 wagens. Bovendien had het Rode Kruis van de Rijksdienst Verkeersinspectie 15.000 liter benzine en 3.000 liter generatorolie ter beschikking gekregen. Er was dus een brandstofbasis aanwezig waarmee zij zeer zuinig omgingen.

Het Duitse gezag bezag deze ontwikkelingen met wantrouwen. De grote groep Rode Kruis-mensen leek (volgens Laterveer) wel op een *'gecamoufleurde'* ondergrondse beweging. Ook was het de Duitsers bekend dat het verzet zich bij acties, ten onrechte en zonder overleg, van het Rode Kruis-teken had bediend. Dat klopte ook wel, want bijvoorbeeld bij de eerste Pegasustocht op 22/23 oktober 1944 waren auto's met rode kruizen gebruikt. Daarmee werd een 40-tal ondergedoken parachutisten, die in de jachthut De Schuilevink in het Planken Wambuis waren verzameld, verder gebracht naar het startpunt bij Renkum (bos bij Nol in 't Bosch) en met anderen succesvol over de Rijn gebracht.

Dit alles werd aanleiding voor de Duitse gezag voor het houden van een grote razzia in Otterlo op 16 november. De actie werd door de Sicherheitsdienst (SD) zorgvuldig gepland. De uitvoering lag in hoofdzaak bij de Landwacht. In de voorafgaande dagen werd Otterlo door Landwachters/SD-ers (in burgerkleding) grondig verkend en een plan van aanpak gemaakt. Afdelingen van de Landwacht op de

Veluwe en in de Achterhoek (Zutphen, Zeddam, Doetinchem, Winterswijk) kregen de opdracht om manschappen te leveren.

Op 15 november kwamen 200 Landwachters al bijeen in kamp Bosoord te Lunteren en overnachtten er. De volgende morgen om ongeveer 5 uur stapten 250 landwachters op de fiets en omsingelden een uur later in het donker het dorp. Er waren ook enige S.D-ers/SS-ers aanwezig o.a. voor controle van de persoonsbewijzen. De hele bevolking vanaf 6 jaar oud werd naar het centrum (Poelman/Kerk) gedreven. Daar werden al snel de kinderen vrijgelaten en wat later op de ochtend ook de vrouwen. Opmerkelijk is dat Winny van der Horst-Zondag (persoonlijk verslag) beschrijft, dat de landwachters hen de Rode Kruis-armbanden en insignes afrukten. Kennelijk om aan te geven dat zij dit teken niet waard waren! Oude mannen en medewerkers van het Rode Kruis werden bij Poelman binnengebracht en later vrijgelaten. De jongere mannen (vanaf 16 jaar) werden verzameld in de dan al weer leegstaande Ericaschool.

Bij de brandweer uit Huissen, die door de evacuatie in Otterlo was terechtgekomen, werd een radiotoestel gevonden. De zes brandweerlieden werden vervolgens tegen de muur van de school geplaatst en hebben zo, met het gezicht naar de muur, daar de hele dag gestaan. Ook twee evacués waarbij enkele handgranaten waren gevonden, stonden daar.

Er zijn bijzondere verhalen hoe enkele jonge mannen uit de school ontsnapten: mevrouw Engelberts-van Heek schrijft in haar dagboek, dat haar kinderen Gerard en Annet, toen zij op de fiets van de Apeldoornseweg het dorp in reden, ook werden opgepakt en naar het centrum gedreven. *'Annet kwam snel weer vrij, maar Gerard (15 jaar oud) werd bij de mannen in de school opgeborgen. De sanitaire voorzieningen van de school waren niet berekend op zo'n grote groep mannen, dus werden er ook emmers gebruikt voor het opvangen van ontlasting. Gerard zag een jongen met een volle emmer naar buiten gaan en dacht: Dat is te proberen. Hij nam een ander emmer (met poep) uit het lokaal en wandelde doodkalm langs de bewaker naar buiten. Deponeerde deze emmer achter de school, wandelde naar zijn fiets in Jagersrust en ging doodkalm huiswaarts.'*

Winny van der Horst-Zondag beschrijft in haar memoires hoe zij haar verloofde Hans van der Horst met een oude doktersverklaring uit Amsterdam uit de school kreeg, mede omdat dr. Laterveer verklaarde dat hij een ernstige, besmettelijke geslachtsziekte had en dagelijks in het ziekenhuis behandeld moest worden. Zij schreef dat ze in de gang van de school door plassen urine liep.

Er zijn aan het eind van de middag 200 man (er zijn ook berichten van 120) afgevoerd naar Velp voor werkzaamheden aan verdedigingsstellingen van de Duitsers. Binnen een week waren de meesten, sluipend door de bossen, terug in Otterlo, maar moesten zich vervolgens wel min of meer schuil houden. Ook de brandweerlieden waren aan het eind van de middag in een auto afgevoerd naar de SD in Velp. Zij zijn daarna toch weer vrij snel vrijgelaten.

Ook werden aan het eind van de middag twee vrachtauto's volgeladen met inbeslaggenomen goederen, bestaande uit vaten benzine, olie, radiotoestellen, auto- en fietsbanden, motoren e.d. en grote hoeveelheden levensmiddelen. Dus het was ook een grote roofactie van de Landwacht! De volgende morgen (17 november 1944) moest de Transport Colonne van het Rode Kruis 22 voertuigen bij de Duitsers in Apeldoorn inleveren, dus ze werd fors gekortwiekt. De effectiviteit en inzetbaarheid was daardoor grotendeels verdwenen.

De leiding van het Rode Kruis besliste vervolgens ook om een groot deel van de medewerkers van Colonne (en hun gezinnen) naar Apeldoorn te verhuizen. Daar viel een dergelijke groep mogelijk minder op. Eén sectie bleef in Otterlo achter, de commandant daarvan ingekwartierd in de pastorie, voor directe ondersteuning van het noodziekenhuis.

Er is ongeveer een week later, dus eind november 1944 weer een razzia in het dorp geweest, maar toen bleek al snel dat het alleen om fietsen ging. Fietsen waren toen een kostbaar bezit en goede fietsen werden vaak verstoep om ze niet kwijt te raken.

Ook had men enkele malen te maken met de inkwartiering van Duitse leger-eenheden. Eenmaal was zelfs evacuatie van de bewoners van ongeveer 40 huizen aan de orde, maar die dreiging werd gelukkig afgewend.

De voedselvoorziening van de evacués

Het Rode Kruis zorgde natuurlijk voor het eten en drinken van de patiënten en personeel, maar ook grotendeels voor de overige evacués. De evacués zullen bij vertrek uit hun woonplaats wel de persoonsbewijzen, stamkaarten, voedselbonnen en beschikbaar geld hebben meegenomen, maar door de beperkte infrastructuur en behuizing moest er wel een centrale voorziening worden gemaakt. De leiding van het Rode Kruis had ook meteen besloten om de gezinnen van het medisch personeel en de medewerkers van de Transport Colonne in Otterlo onder te brengen. De overige evacués werden zoveel mogelijk doorgeleid verder het land in, al kwam het natuurlijk voor dat met name familieleden, vrienden en goede bekenden van de bewoners van Otterlo hier in huis werden genomen.

Al deze evacués konden een beroep doen op de 'gaarkeuken'. We moeten dan denken, met allerlei schommelingen, aan ruwweg 1.500 tot 2.000 personen die te eten moesten hebben. De centrale keuken voorzag meestal maar voor een deel in de voedselbehoeften van de evacués, dus zij 'organiseerden' op allerlei wijzen extra voedsel erbij. Daarnaast werden de passerende evacués ook aan drinken, wat voedsel en in bepaalde gevallen aan een slaapplek voor een nacht geholpen.

Boerderij Mossel: Hier zaten in de Hongerwinter tot maximaal 53 evacués, dus nogal ver van de centrale keuken. Tweemaal per week wandelden enkelen van hen de Mosselseweg af naar het dorp (3 km) met een fietskarretje om eten te halen bij de gaarkeuken. Daarnaast leverde boer Prangma, onder goedkeuring van een

voedselinspecteur, aardappelen en knolrapen. Het menu was eenzijdig, maar men leed geen honger. Jachtopziener Minnen, die een woning had op Mossel, 'ving' vaak konijnen, zodat er zondags als delicatess konijn op het menu stond.

Aardappelschilploegen: In de gaarkeuken werden meestal stampotten, maar ook wel soepen gemaakt. De basis hiervoor vormden aardappelen. Laterveer spreekt over porties voedsel van $\frac{3}{4}$ liter per persoon. Dat betekende dat er per dag grote hoeveelheden aardappelen moesten worden geschild. Door de evacués werden daarvoor schilploegen gevormd. Dat was geen sinecure, want de hoeveelheden waren enorm. Mevrouw Engelberts schrijft op 26 september dat zij 500 kg aardappelen per dag moesten schillen. Op 3 oktober meldt zij dat er nu per dag 2.000 kg aardappelen moeten worden geschild voor '1900 vluchtelingen, het ziekenhuis inbegrepen'.

Ook moesten er grote hoeveelheden boterhammen worden gesmeerd. Bakker Van Lunteren aan de Kerklaan bakte dagelijks 20 à 25 broden voor het Rode Kruis en vrij zeker waren ook de andere dorpsbakker, Pluim en mogelijk nog andere bakkers in de buurt ingeschakeld. Het brood smeren gebeurde in of achter de pastorie door vrijwilligers uit de evacués.

Voedselschaarste

De Rode Kruis-eenheid in Otterlo kreeg die winter toenemende moeilijkheden om voor de bovengenoemde groep mensen voldoende voedsel bijeen te brengen. In de eerste dagen na de evacuatie hadden ze nog alle voorraden uit de Arnhemse ziekenhuizen naar Otterlo kunnen halen, maar voor de gehele winter natuurlijk niet toereikend. Met de bonnen die zij met de gaarkeuken verzamelden konden zij weer voorraden aanschaffen, voor zover dat via de gangbare kanalen mogelijk was. Natuurlijk had men goede contacten met de boeren in de omgeving, maar die had-

den ook maar beperkte voorraden. De Transportcolonne heeft een aantal ritten naar Groningen gemaakt om (aardappelen) te halen. Ook zijn er berichten dat Rode Kruis-mensen aardappels gingen rooien op door boeren verlaten percelen in of langs de rand van het verboden gebied (sperzone).

Otterlo, Kerklaan en kerk (foto Gemeente Archief Ede GA11558)

In Otterlo was als evacu  terechtgekomen de heer Zondag uit Arnhem, directeur van een grossiersbedrijf van kruidenierswaren te Arnhem. In die tijd waren er nog legio kleine kruideniers in wijken en dorpen, die door grossiers van waren werden voorzien. Hij heeft wat hij nog aan voorraden in Arnhem e.o. had zoveel mogelijk trachten te verzamelen in Otterlo in de lege voorraadruimte van fietsenmaker Van der Brink aan de Arnhemseweg te Otterlo. In december 1944 werd deze ruimte door de Duitsers gevorderd en werden de voorraden in  n nacht verplaatst naar het Dienstgebouw van Het Nationale Park (Winnie v/d Horst-Zondag).

De voedselvoorziening was dus moeilijk en grillig. Het verhaal gaat dat er op een bepaald moment in de hongerwinter ineens nog 1.044 blikjes sardines beschikbaar kwamen (Chardon). Al met al was de kwaliteit van het voedsel dat door de gaarkeuken werd geleverd in het najaar vaak heel behoorlijk, maar in het voorjaar werd dat minder en werd regelmatig een waterige soep geleverd.

Pootaardappelen: Het Rode Kruis kon in de eerste maanden van 1945 een partij pootaardappelen van 1.000 pond op de kop tikken van het ras Noordeling, in die tijd een goed consumptieras. Maar het waren ‘poters’, aardappeltjes van een kleine maat, zo 3 of 3,5 cm diameter. Na schillen, als er nog geschild werd, zou er weinig overblijven. Boer Brons van de Houtkamp kreeg het te horen en ook boer Van Santen. Zij waren ondanks alle oorlogsellende als goede boeren toch ook gericht op het zaaien en poten van gewassen in het voorjaar en hadden meteen belangstelling voor pootgoed van een goed ras. Zij boden dus het Rode Kruis aan om de partij te ruilen voor 1.500 pond fabriksaardappelen van een goede maat. Fabriksaardappelen worden geselecteerd op een hoog zetmeelgehalte en worden normaliter verwerkt tot aardappelzetmeel, maar zijn niet op ’ goede smaak op bord’ uitgezocht. Maar bij honger smaakt alle eten goed, dus de deal ging door.

De partij pootgoed werd bij Van Santen op de deel gestort. Die haalde er 500 pond af en de rest ging door naar de deel van de Houtkamp. Nu sliepen daar ’s nachts enkele ‘etenhalers’ uit West-Nederland in het hooi, die de volgende ochtend, na een bord boekweitse pap van vrouw Brons, weer verder trokken. Brons schepte later die dag de poters in zakken en woog ze na. De verwachte 500 pond werd lang niet gehaald. Er was maar 400 pond! Toen kwamen bij hem de beelden terug van de ‘etenhalers’ bij hun vertrek, met hun afgeladen fietsen en fietstassen waarvoor hij en zijn vrouw die morgen wel erg enthousiast waren bedankt! (Peet Brons).

Slot

7 september 1944 tot mei 1945 was een van de meest hectische perioden in de geschiedenis van Otterlo. De chaos was groot, ambtelijke apparaten werkten niet of nauwelijks meer. Bovengenoemde compositie uit verslagen en uit verhalen van

dorpsbewoners en evacués geven m.i. toch een behoorlijk beeld van die tijd, met name najaar 1944. Opmerkelijk is dat er weinig te vinden is over de voorjaarsmaanden van 1945, natuurlijk afgezien van de gevechten van 15 en 16 april bij de bevrijding van Otterlo en de Slag om Otterlo in de nacht van 16 op 17 april 1945. Daarover is in boeken en artikelen al uitgebreider geschreven.

Dat de inzet van de bevolking van Otterlo in die maanden op waarde werd geschat blijkt uit de bronzen plaquette, die het dorp na de oorlog aangeboden kreeg van het Rode Kruis. Dit ereteken is aangebracht op het monument in het dorp aan de Harskamperweg (foto). Ook schonken het Rode Kruis en de bevolking van Arnhem een bronzen klok voor de toren van de Otterlose kerk.

Literatuur/verantwoording

- Gespreksverslagen: met (huidige) woonadressen 1945:

J.W.Blotenburg, Brummelweg 81, Otterlo; J.M.Jansen-van Lunteren, Kerklaan 9; A.J.van Mourik*, Heelweg; P. Brons*, Houtkampweg 7/9; (* = overleden)

- Verslag van de Arnhemse colonne van het Nederlandsche Rode Kruis voor en na de 2e wereldoorlog. A.M.Laterveer, arts: uit het boek *Evacué in Apeldoorn* van Wim Kroon, p. 151-163.

- Dagboek Otterlo 1944-45 van J.Engelberts -van Heek.

- *Wij moeten evacueren*, 1944 van mevr. Winnie Van der Horst-Zondag, 15 p.

- Gegevens uit verklaringen verhoren van Landwachters N.J.Albas, A.B.Huhn e.a.

- *Een predikantsechtpaar in oorlogstijd*: Willem de Bruijn en Neeltje van der Waaij. Otterlo 1941-1946.

- *Zij die paraat voor u stonden*: Ch.Szerkowski, transportcolonist Rode Kruis te Arnhem, 1940 – 1945; 72 p.

Gedenkteken van het Rode Kruis na de oorlog aangeboden aan de bevolking van Otterlo

De Indische Buurt

Kees van Lohuizen

De Indische buurt van Ede ligt in de hoek tussen de Veenderweg en de Proosdijerveldweg; de straatnamen in deze buurt zijn vernoemd naar bekende Indonesische eilanden.

Als iemand naar de Indische buurt vraagt, die vlak na de Tweede Wereld Oorlog is gebouwd, dan zal bijna elke Edenaar naar die plek wijzen, maar er blijkt toch nog een ‘pythontje’ onder het gras te zitten. Want vraagt iemand naar de lanen van Billiton, Flores of Madoera, dan zal men waarschijnlijk ook naar de Indische buurt wijzen, terwijl deze straten daarbuiten liggen, aan de andere kant van de Proosdijerveldweg. Zij hebben grotendeels ook een ander type bebouwing; zij zullen dan hier ook niet nader worden beschreven.

Ede vlak na de oorlog

Nederland en ook Ede kwamen gehavend uit de oorlog. Ede was qua oppervlakte de op één na grootste gemeente van Nederland, met toen ongeveer 40.000 inwoners verdeeld over zeven dorpen en het buitengebied. In het dorp Ede woonden ongeveer 18.000 mensen. In 1944 waren er echter ook nog evacuees gekomen uit

Foto 1: Begin van de bouw van de Javalaan, november 1947, met bezoek van de minister (GA15401)

Den Haag en Scheveningen waar, op last van de Duitsers, huizen waren afgebroken om een vrij schootsveld richting zee te krijgen. In september veranderde de situatie drastisch door de Slag bij Arnhem. Voorafgaand aan de luchtlandingen was een deel van het dorp gebombardeerd en kort daarna moesten ongeveer 150.000 bewoners van Arnhem, Renkum, Wageningen en Bennekom evacueren; een aanzienlijk deel daarvan kwam in Ede terecht. Naast de ‘regulaire’ onderduikers waren er na de luchtlandingen ook nog een paar honderd geallieerde parachutisten ondergedoken in en om Ede. Eind 1945 waren de meeste ‘vreemdelingen’ weer weg, evenals onze bevrijders, maar Ede was wel anders geworden.

Mondjesmaat

Voedsel, kleding, fietsbanden en dergelijke waren na de oorlog nog lange tijd op de bon. In feite gold dat ook voor woonruimte. De woningnood was hoog door oorlogsschade en langdurige stilstand van de bouw, die daarna traag op gang kwam door gebrek aan vakmensen, bouwmaterialen en deviezen.

Jaarlijks werd aan het parlement, gelijktijdig bij de begroting voor het volgende jaar, ook het totale bouwprogramma voor woningbouw en industrie voorgelegd. Maatgevend daarbij waren de beschikbare middelen, terwijl de verdeling per regio geschiedde naar rato van behoefte. Later kregen de provincies hun aandeel toegewezen en zorgden zij voor de verdeling over de gemeenten. Het totale woningcontingent voor het land bedroeg, na een trage aanloop van enige jaren, veelal 55.000 woningen per jaar, maar tijdens de Korea-oorlog werd dit teruggebracht tot 45.000.

Niets bijzonders was inwoning bij ouders of vreemden of het bewonen van een clandestien gebouwde houten noodwoning in de tuin. Veel Kamerleden waarschuwden voor zedelijk verval door gedwongen samenwoning en uitgestelde huwelijken van jeugdigen. Bij huwelijken waren er dan ook nog lange tijd twee soorten ‘moetjes’. Eén omdat er een kind werd verwacht, de ander omdat men eindelijk een woning kon krijgen, maar dan wel getrouwd moest zijn. Want ongetrouwde stellen mochten niet hokken. Het gevolg was dat er in mei 1947 in de gemeente Ede zelfs 1.974 aanvragen lagen voor woonruimte en het aantal gevallen van samenwoning met familie of vreemden nog steeds toenam. In 1956 woonden nog 3.000 gezinnen in noodwoningen, zoals kippenhokken, keten, barakken en onbewoonbaar verklaarde huizen.¹ De houten barakken van *Kamp Schut*, een werkkamp uit 1941, werden na de oorlog eigendom van de gemeente. Ondanks het aanvankelijk ontbreken van waterleiding en riolering werden zij tot 1962 gebruikt voor ‘moeilijke’ gevallen.

Woningen en woningen, in alle soorten

Al van voor de oorlog dateren de ‘woningwetwoningen’; woningbouwverenigingen konden daarvoor gunstige leningen krijgen. Ook binnen het naoorlogse distributiesysteem van bouwvolumes was die mogelijkheid aanwezig. In april 1947

was men in de gemeenteraad het er over eens dat vooral de bouw van arbeiderswoningen dringend nodig was.

In 1946 was in Amerika de bouw gestart van *Levittown*, een stad die na zes jaar 17.300 woningen telde die voornamelijk bestemd waren voor uit de oorlog teruggekeerde militairen. De bouw kon snel en goedkoop worden gerealiseerd dankzij een goed doordacht systeem van montagebouw. Allerlei elementen werden in grote aantallen gefabriceerd, waarna deze tot bijna complete woningen werden gemonteerd. Het voordeel daarvan was dat bij de bouw weersinvloeden een mindere rol speelden, waardoor de productie beter kon worden gepland en er minder vakmensen nodig waren. Om die reden mochten montagewoningen in Nederland als extra bouwvolume worden gerealiseerd.

In de gemeenteraad was de afweging moeilijk: moest men ‘revolutiebouw’ toepassen om woningnood te lenigen en daarbij hoge onderhoudskosten en te lage huren accepteren?²

Voorlopers waren destijds de montagewoningen van het type *Welschen*, ontworpen door de Rotterdamse architect van die naam. Betonnen kolommen en wanden werden in het werk gesteld en gestort, maar verder werden veel onderdelen in grote aantallen in werkloosden op het werk gemaakt. Het systeem was dus nog maar een aanzet tot de huidige methodieken, maar bespaarde veel timmerlieden en metselaars.

Verder werden in de na-oorlogse jaren ‘duplex-woningen’ gebouwd. Ogenschijnlijk normale rijtjeshuizen met twee verdiepingen, maar dan wel voor twee gezinnen. Begane grond en verdieping hadden een gezamenlijke voordeur en meterkast. Beneden moest men tevreden zijn met een keuken, boven met een badcel. De bedoeling was dat in betere tijden beide verdiepingen tot één woning zouden worden samengesmolten.

Naast deze bouwvormen was er beperkt ruimte voor particuliere bouw. Merkwaardig was dat mensen die een bestaande barak kochten en naar eigen terrein

Foto 2: Sumatralaan 1980. Geen spouwmuuren.

wilden verplaatsen, daarvoor geen toestemming kregen omdat het bouwvolume moest worden afgetrokken van het toegewezen volume. Dit ondanks dat de verplaatsing geen nieuwe bouwmaterialen vergde.

Bouw van de Indische buurt

Op 21 oktober 1947 ontving de gemeente per telegram goedkeuring van het ministerie voor de bouw van 152

montagewoningen. De volgende dag berichtte de gemeente aannemer Dura uit Rotterdam dat het werk aan hem was gegund voor een bedrag van f 1.796.000,-. Deze woningen, met een grondoppervlak van 6x7 m², waren aan de oostzijde van de wijk gepland. Alle muren en vloeren waren van hoogovenslakkenbeton. Buitenmuren waren 18 cm dik en hadden geen spouw, zodat de vorming van condens, en 's winters zelfs ijs, normaal was. De zolder was vanuit de slaapkamer bereikbaar via een vlizotrap. Naar traditie was er ook een kelder.

Het was één van de allereerste projecten van montagebouw in Nederland, waar de minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting, J. in 't Veld, eind november persoonlijk kwam kijken (*foto 1*).

Daarna volgden in 1950 eerst 120 woningwetwoningen en in 1951 nog 23 duplexwoningen. Alle woningen zijn gebouwd in opdracht van de gemeente, maar kwamen in beheer bij de in 1948 opgerichte *Centrale Woningstichting* (thans *Woonstede*) die als een soort woningbouwvereniging fungeerde. In 1953 zijn drie noodwinkels gebouwd die kort daarna werden vervangen door winkels met bovenwoningen. De woningbouw in deze wijk kwam rond 1954 gereed (*foto 2*).

Uiteraard zijn er later aanpassingen in deze buurt gekomen, zoals het gelijktijdig bouwen van garages. Ook werden individuele vergunningen verleend voor een verenigingsgebouw en enkele woningen van particulieren. In 1958 werd op het Soembaplein een speeltuin ingericht met zandbak, klimtoestel en rolschaatsbaan, waarmee ook het sociale leven werd versterkt. In 1962 kwam daarin beroering door de woningtoewijzing aan onder anderen de laatste bewoners uit Kamp Schut.

De straatnamen in de wijk zijn eind 1947 vastgesteld en vernoemd naar Indonesische eilanden. Een reden voor de keuze is niet gevonden; mogelijk speelde de politieke situatie van dat moment een rol, maar wellicht ook de repatriëring van veel Nederlanders uit Nederlands-Indië die vooral in 1946 had plaatsgehad. De

Foto 3: Woningwetwoningen Celebeslaan, 2015 (foto Kees van Lohuizen)

Foto 4: Javalaan in 2015 met gerenoveerde montagewoningen, één woning heeft geen dakisolatie. (Foto Kees van Lohuizen).

namen waren in het raadsvoorstel goed weergegeven, maar de naam van het eiland Flores werd op tekeningen en straatnaamborden al snel ingewisseld voor de bekende held *Floris*. Het zou tot 1962 duren alvorens de raad opnieuw de naam vaststelde als *Floreslaan*.

In 1980 begon de renovatie van de 152 montagewoningen. De 18 centimeter dikke buitenwand werd aan de buitenzijde voorzien van een halfsteensmuur met spouw. De buitenmuur kreeg zo een totale dikte van 35 cm. In 1986 werden 120 woningwoningen gerenoveerd (*foto 3*).

Inmiddels zijn veel woningen verkocht aan de bewoners. Dit geeft bij voorgestelde gezamenlijke uitvoering van verbeteringen of aanpassingen van de woningen soms problemen. De woningbouwcorporatie kan als verhuurder van woningen andere afwegingen maken dan de eigenaren van de verkochte woningen. Zichtbare voorbeelden daarvan zijn een onderbroken noklijn in één woningblok, verschillende soorten dakpannen, kleur van voordeuren en dergelijke. Een flink aantal eigenaren van koopwoningen wilde meedoen aan recente uitgevoerde energiebesparende maatregelen aan huurwoningen, maar Woonstede heeft dat afgewezen. De verschillen tussen huur- en koopwoningen worden zo steeds duidelijker (*foto 4*).

Bewoners

De eerste bewoners kwamen bijna 70 jaar geleden in de wijk en zij hadden één ervaring gemeen: woningnood. Verder behoorden zij tot de lagere en de middeninkomens. Net als in iedere wijk zullen karakters sterk verschillend zijn geweest, wat zich in sommige perioden manifesteerde in onrust.

Indische buurten

Zo'n vijftig Nederlandse plaatsen hebben straatnamen die op de een of andere manier verwijzen naar Nederlands-Indië, Suriname of de Antillen. We spreken van 'Indische buurten'; dat klinkt vriendelijker dan 'koloniale buurten'.

Indische buurten hebben niet veel te maken met de vestigingsplaatsen van Indische Nederlanders na de repatriëring, of de komst van Surinamers na de onafhankelijkheid. De buurten zijn veelal eerder ontstaan; aan het eind van de negentiende eeuw, toen het benamen van straten een officiële aangelegenheid werd. Er werden namen gekozen waaruit de trots op het land naar voren kwam.

De ontstaansgeschiedenis van die buurten is interessant. Wat zegt de negentiende-eeuwse groei van Indische buurten over het nationaal bewustzijn destijds, welke band had de stad met Indië, welke overeenkomsten zijn te herkennen in de bouwhistorie en naamgeving? Zelfs na de onafhankelijkheid van Indonesië zijn er nog Indische buurten ontstaan, zoals in Ede! Ook de bewonersgeschiedenis is interessant: welke historische en persoonlijke verhalen zijn verbonden met de stenen van de Indische buurten?

Het project Indische buurten wil met een boek, een website en lesmateriaal een antwoord op deze vragen geven. Nadere info: www.indische-buurten.nl.

Op dit moment organiseren enkele bewonersgroepen bepaalde activiteiten voor de wijk waarbij de gemeente een stimulerende en ondersteunende rol heeft. Anderzijds wordt een initiatief voor 'hanging baskets', waarmee veel Engelse plaatsen roem oogsten, vooralsnog niet gesteund.

De wijk heeft een oppervlakte van 0,40 km² en ongeveer 2.300 inwoners. Het gemiddeld aantal inwoners bedraagt derhalve 5.750 per km² en ligt daarmee iets boven het gemiddelde van de naoorlogse bouw van 'Oud West' tot 1970.

Dat de wijk een alleszins redelijke woonomgeving biedt, blijkt uit de terugkeer van vroegere bewoners.

Naschrift

Montagebouw, thans meestal genoemd prefabbouw, heeft zich enorm ontwikkeld. Thans is de aanvoer van grote, veelal in fabrieken gemaakte, onderdelen mogelijk door zwaardere transport en krachtigere hijswerktuigen. Kort na de oorlog werden uit diverse landen allerlei montage- 'noodwoningen' geïmporteerd, veelal met korte levensduur.

Bekend waren de comfortabele vrijstaande houten Oostenrijkse woningen waarvan er vanaf 1948 ongeveer 800 in Nederland zijn geplaatst. Markant gegeven is dat Oostenrijk 100 woningen heeft geschonken en de overige met Nederland ruilde tegen zaden, gedroogde groenten, visconserven en dergelijke om zijn voedseltekort te bestrijden. Een aantal heeft de status van gemeentelijk of zelfs rijksmonument gekregen.⁴ Bedoeld als noodwoning, maar nog steeds geliefd.

In Bennekom hebben in de bomenbuurt woningen gestaan die hier ook 'Oostenrijkse woningen' werden genoemd. De Oostenrijker Helmut Morawetz had een systeem ontwikkeld, waarnaar acht Gelderse burgemeesters zijn wezen kijken onder wie de burgemeester van Ede.⁵ De huizen waren van latere datum en zijn rond 1996 gesloopt vanwege de grote hoeveelheid asbest die erin was verwerkt. Panagro, die destijds in Lunteren de woningen voor de Molukkers heeft gebouwd, opende in 1961 in Maassluis een grote fabriek voor PLN-prefab-woningenbouw. In de naaste omgeving heeft men daar 6.500 van die woningen gebouwd (foto 5).

Foto 5: 'Echte' Oostenrijkse woning

¹ Edesche Courant, 29 aug. 1956

² Gemeenteraad aug. 1947

³ Oud Archief Ede: 1321, no.-6992

⁴ M.B.T.van Benthum, scriptie TU Delft

⁵ Leidsch Dagblad, 8 sept. 1956

De Huzaren van Zuid-Ginkel - correctie

De vorige Zandloper (2016-2) bevatte een artikel van de hand van Jan Kijlstra over de eerste slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog op Edes grondgebied, drie huzaren die op de Ginkelse heide werden doodgeschoten door een Duitse patrouille.

Helaas zijn in dat artikel twee storende fouten geslopen:

- In het onderschrift bij de portretten (pagina 3) van de drie zijn de namen van korporaal Bonkerk en huzaar Dijkers verwisseld.

- Op pagina 13, iets onder het midden, staat 'Bongers en Dijkers die...' Dit moet zijn: 'Bonkerk en Dijkers die...'

Hier een foto van het op 10 mei onthulde gerestaureerde monument op de Zuid-Ginkel, bij Herberg Jufvrouw Tok.

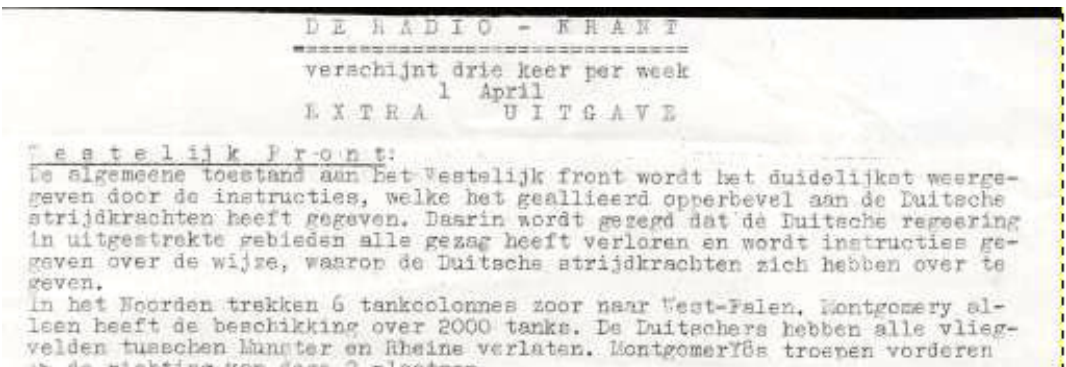

Emanuel de Metz, alias Van Thijn, en zijn Radio-Krant

Jan Kijlstra

In het boek Ede 1940-1945 schrijft de auteur, G. Plekkringa, over de illegale pers in Ede. Hij eindigt dat hoofdstukje met: ‘*Over het illegale blad dat in Lunteren werd uitgegeven hebben wij helaas geen bijzonderheden kunnen achterhalen.*’

Tijdens een gesprek met Herman van de Kaa, die in de oorlog actief was in het verzet, en die veel weet over het oude Lunteren, kwam die onbekende illegale krant ook aan de orde. Waarop Herman in zijn archief dook, en mij enige originele exemplaren toonde van *De Radio-Krant*. Gestencild, op dundrukpapier.

Onlangs kreeg ik van Herman fotokopieën van zijn exemplaren van die *Radio-Krant*. Reden om er toch eens wat dieper in te duiken. Maar het had geen haast, en er lag ook nog wel wat ander onderzoek te wachten.

Toen kreeg ik van VOE-voorzitter Simon van de Pol het boek *Metamorfosen* (zie De Zandloper 2016-2) te leen. Dit boek is in kleine (privé-)oplage verschenen, en Simon had het laatste exemplaar gekregen van een zoon van de auteur. Diens vader was Marcel Hertz die zich, eenmaal in Israël wonend, Moshe Harel noemde; hij had in de oorlog in Bennekom ondergedoken gezeten. Ook zijn latere echtgenote Didi Roos vond daar onderdak. De ouders van Simon waren zeer actief in het verzet, en de band met Marcel c.q. Moshe (en hun wederzijdse kinderen) is altijd in stand gebleven.

Met name Didi Roos, die als koerierster van Wildeboer (commandant van het Edese verzet) veel mensen kende, heeft zich na haar arrestatie door de SD en de daaropvolgende verhoren op de SD-Aussenstelle De Wormshoef in Lunteren heldhaftig gedragen, door ondanks zware martelingen te zwijgen.

Ik kreeg het boek van Simon ter leen, om er een e-book van te maken voor de vereniging Oud Ede. Dat is inmiddels gebeurd en het boek is te downloaden op de site van de Vereniging (www.oudede.nl)

Zo'n boek léés je natuurlijk ook. Er staat veel, mij onbekende, informatie in. Onder andere, en het boek is dan gevorderd tot begin 1945:

'Februari was wat ondergrondse acties betreft een stille maand. Behalve verspreiding van de illegale krant ("De Eendracht"- J.K.) en van tijd tot tijd wapenoefeningen of het doorgeven van een boodschap is er niet veel te doen. Er komt nog een ilegaal krantje bij – een gestencild blaadje, dat verzorgd wordt door Emanuel van Thijn, een joodse onderduiker die op zijn onderduikadres de Engelse radio afluistert, de berichten uittipt en vermenigvuldigt. Het blaadje wordt alleen in Lunteren verspreid, maar zo weten we beter wat er gaande is.'

Bij het Nederland Instituut voor Oorlogsdocumentatie vond ik meer dan 160 uitgaven van die *De Radio-Krant* uit Lunteren. En het als laatste editie verschenen exemplaar van 18 mei 1945 is, als enige, ondertekend. Niet door Emanuel van Thijn, maar door Emanuel de Metz.

Deze laatste editie behelst alleen de opheffing van *De Radio-Krant*. Die opheffing vond plaats op bevel van de commandant der N.B.S. (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, het voormalig verzet). Die commandant was, zoals boven al genoemd, Wildeboer. Want het uitgeven van een blad behoorde, zo zou gezegd zijn, niet tot de taak van de N.B.S.

Weliswaar was eerder van de zijde der N.B.S. gezegd dat er één groot streekblad in de regio zou verschijnen, waarvoor De Metz ook was gevraagd, maar daar was niets van gekomen.

In dit laatste nummer wordt speciaal bedankt de familie Stuyvenberg van de Dorpsstraat 82, die *'uw redacteur met zijn radiotoestel gastvrij in huis durfde opnemen toen hij na weken zoeken nergens een plaatsje kon krijgen.'*

Ook schrijft Emanuel: *'Verder danken wij de heer Heiwegen, Scharrenburgersteeg, die alsof het de gewoonste zaak ter wereld was zijn kippenhok afstond voor werkadres, en de families Molenaar, Scharrenburgersteeg, Spelt, Bisschopsweg en Hendriksen, Meulunteren voor de gastvrije tijden die wij ook bij hen mochten doorbrengen.'*

Het Lunterse illegale blad *De Radio-Krant* werd dus verzorgd door Emanuel de Metz, die zich tijdens zijn onderduikperiode Emanuel van Thijn noemde. Emanuel de Metz, de naam verradt het al, was joods. Of een pseudoniem als Emanuel van Thijn, dat eveneens een duidelijk joodse signatuur draagt, wel zo goed gekozen was, is natuurlijk de vraag.

De geschiedenis van Emanuel de Metz is, tot aan het eind van zijn verblijf in

Lunteren als onderduiker, goed te reconstrueren. Helaas, moeten we misschien toevoegen, want zijn verhaal is voor het grootste deel alleen te vertellen omdat zijn ouders en beide broers slachtoffer werden van de Holocaust, en daarom opgenomen zijn in het Joods Monument.

Zijn vader, Benedictus de Metz, was in 1878 in Leeuwarden geboren. Hij was getrouwd met Saartje Veldman. Zij kwam uit Haskerland en daar werd ook, in 1905, hun oudste zoon Eliazar geboren. Benedictus was rabbijn, godsdienstleraar. In 1907 verhuist het gezin naar Borne, waar het rabbinaat vacant was geworden. In 1908 wordt hun tweede zoon Emanuel geboren, en in 1912 hun derde, Mozes.

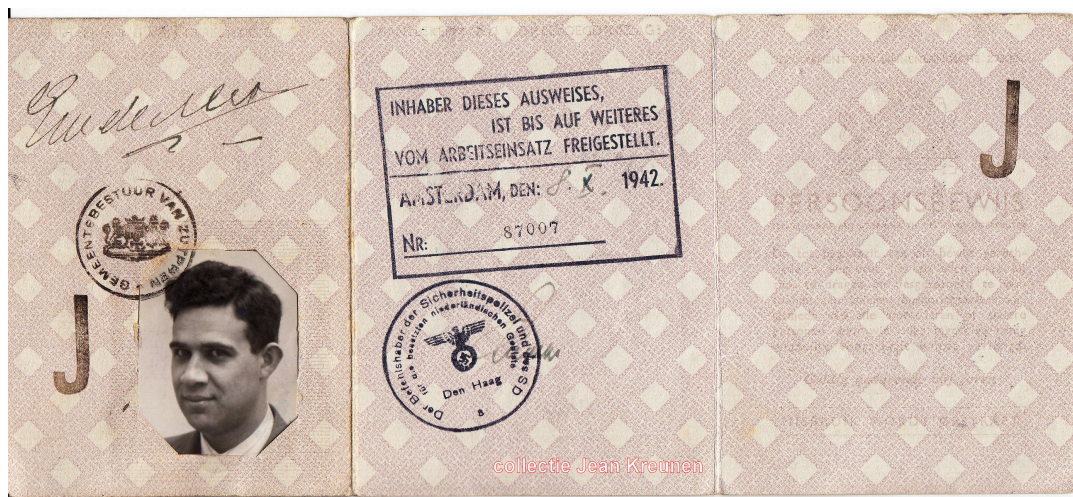
Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was de oudste zoon, Eliazar apotheker in Leiden, al vanaf 1934. De jongste zoon, Mozes, was assistent-accountant en woonde nog bij zijn ouders.

Het Achterhoeks Museum 1940-1945, een particulier museum (inmiddels gesloten) bezit het originele persoonsbewijs van de middelste zoon, Emanuel.

Op de website van het museum wordt een leskist besproken, en daarbij wordt het persoonsbewijs van de middelste zoon, Emanuel, genoemd. Jean Kreunen, eigenaar van de collectie van het museum, was zo vriendelijk een scan daarvan voor dit artikel ter beschikking te stellen.

Dit persoonsbewijs is afgegeven in Zutphen, op 24 september 1941, Het adres van Emanuel was Boompjeswal 10. Hij woonde daar met zijn vrouw Dina, die arts was. Hij was zelf accountant annex leraar handelswetenschappen. Zijn schoonmoeder woonde bij hem in.

Op 11 november 1942 wordt zijn adres Kuiperstraat 37, eveneens in Zutphen. Dat was het adres van zijn ouders die daar samen met zijn broer Mozes en zijn vrouw Eveline woonden.

De echtgenote van Emanuel, Dina de Metz-Levison is, evenals zijn ouders, en zijn broer en diens vrouw, door de Duitsers opgepakt. Ook de oudste zoon, Eliazar, evenals zijn vrouw Amalia, is in Leiden opgepakt. Allen zijn in Sobibor omgekomen.

Emanuel echter ontsprong de dans. Want zijn persoonsbewijs was op 8 oktober 1942 in Amsterdam voorzien van een stempel: *'Inhaber dieses Ausweises ist bis auf weiteres vom Arbeitseinsatz freigestellt.'* Omdat zijn persoonsbewijs ook gestempeld was met de beruchte 'J' betekende dit dat deze vrijstelling ('Sperre') voor de Duitsers voorlopig nut had. En dat vinden we ook in het persoonsbewijs. Want het beroep van Emanuel is daarin doorgestreept, en vervangen door *'Medewerker Joodsche Raad'*.

Enigzins raadselachtig lijkt, op het eerste gezicht, dat Emanuel op 24 februari 1943 verhuisd is naar Tugelaweg 139-II in Amsterdam. Daar woonde Aron de Metz met zijn vrouw. Aron was al in 1941 in Mauthausen omgekomen. Dat hij naar Mauthausen was gebracht kan er op wijzen dat hij een 'strafgeval' was. Maar de moordmachines van de Duitsers in onder andere Auschwitz en Sobibor waren toen ook nog niet helemaal gereed. De echtgenote van Aron heeft de oorlog overleefd.

Aron was familie van Emanuel, Emanuel trok in februari dus, komende uit Zutphen, in bij de weduwe van Aron. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat de Joodsche Raad in elke gemeente 'vertrouwensmannen' moest aanwijzen. Emanuel zal dan in Zutphen zo'n vertrouwensman geworden zijn, en verkreeg daardoor het zo zeer begeerde vrijstellingsstempel. Echter, vrij snel gingen de Duitsers ertoe over deze stempels voor buiten Amsterdam wonende Joden ongeldig te verklaren, en dat zal de reden zijn geweest dat Emanuel naar Amsterdam vertrok. Want daar was zijn 'Sperre' nog wel geldig.

Maar niet voor lang. In mei 1943 moest de Joodsche Raad het aantal vrijstellingen

reduceren tot 7.000. En zal ook de ‘Sperre’ van Emanuel opgeheven zijn, per saldo kwam hij van buiten Amsterdam. Toen restte hem alleen de onderduik.

Via de arts Leo Verberne is dat gelukt. Dr. Verberne kan een studiegenoot geweest zijn van Dina, de echtgenote van Emanuel, hij was van 1910. Hij was zeer actief in het verzet, en heeft heel veel Joden geholpen de oorlog te overleven. Joodse kinderen waren meestal goed te plaatsen, maar oudere Joden veel moeilijker. Toch lukte het dr. Verberne om, in juli 1943, een plek voor Emanuel te vinden bij de al op leeftijd zijnde Thy en Marie Jansen in Brabant, in het dorpje Neerkant.

Als gevolg van verraad moest Emanuel in juni 1944 Neerkant verlaten, hij vond vervolgens onderdak in Arnhem. Na de Slag om Arnhem moest de stad op last van de Duitsers geëvacueerd worden. Ook onderduikers hadden toen geen keus. Zo zal Emanuel, eind september, begin oktober 1944, in Lunteren zijn beland. Bij Stuyvenberg, aan de Dorpsstraat.

Om daar vervolgens Lunterens eigen illegale krant te gaan uitgeven, de hierboven aangehaalde *Radio-Krant*.

C P R O E F

DE REDACTEUR VAN DE RADIO-KRANT HEEFT VAN DE
NUMMERS, DIE IN DE ONDELGRONSCHE TIJD -DUS
VOOR 17 APRIL- VERSCHENEN ZIJN, ZELF GEEN
EEN EXEMPLAAR. DAAR DEZE VOOR HEM GESCHIED-
KUNDIGE WAADE HEBBEN, VERZOekt HIJ BEGENEN
DIE NUMMERS VOOR 17 APRIL VERSCHENEN, NOG
HEEBT DEZE AAN HEM TE WILLEN AFSTAAN.
BIE VOORBAAT DANK,
EM DE METZ, P/A A.V. STUYVENBERG,
DORPSTRAAT 82, LUNTEREN.

Op 7 mei roept Van Thijn, nu onder zijn eigen naam, de lezers op hem oude exemplaren te bezorgen. Of het dezelfde verzameling is weten we niet, maar het NIOD bezit een collectie van 160 exemplaren, van de *Radio-Krant* uit Lunteren, verschenen tussen maart en mei 1945.

Het laatste nummer verscheen op 18 mei 1945. Met als inleidende tekst: *‘Op bevel van den commandant (Wildeboer - JK) der N.B.S. (de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten - JK) moeten wij de uitgave van ons blad vanaf heden stop zetten. De N.B.S. is van mening dat het doen uitgeven van een blad niet tot haar taak behoort.’* Zo kwam er dus een einde aan het bestaan van *De Radio-Krant* uit Lunteren.

In Neerkant had Emanuel de Amsterdamse onderduikster Kitty Granaat leren

kennen. Zij was een patiënte van dr. Verberne. Emanuel de Metz is in 1946 hertrouwd met Kitty. En begon een nieuw leven. Zoals hij ook bedoelde aan het eind van de laatste *Radio-Krant* van 18 mei 1945:

Wij nemen nu dus afscheid. Wij hopen, dat Nederland een groote toekomst tegemoet gaat. Wil dat mogelijk zijn dan zal er gewerkt moeten worden. De tijd van vlaggen en hoera-geroep moet nu voorbij zijn. We moeten de handen aan de ploeg slaan.

Ons land draagt uiterlijk en innerlijk de stempel van de Duitse overheersing. Al de sporen hiervan moeten uitgewischt worden. Wij moeten vooral beseffen, dat wij zoowel materieel als cultureel weer ons zelf moeten worden. We moeten weer geheel op nieuw beginnen. Maar dan op een basis, die gedragen wordt door onze oude, eerlijke, Nederlandsche denkbeelden.

Em. de Metz.

'Pak maar een doos!' (6)

Gerard van Bruggen

Meestal bestaat een archief uit een aantal dozen, variërend van een handvol tot tientallen (een enkele keer zelfs meer dan honderd). De doos die ik deze keer krijg aangereikt, bevat echter een compleet archief dat een korte periode bestrijkt. Het gaat om het archief van het **Vredesplatform Ede** dat vanaf 1983 tot 1993 bestaan heeft. In totaal 14 omslagen vinden hun plek in de doos, omslagen die grotendeels gevuld zijn met correspondentie en krantenknipsels. Eigenlijk gaat het om 11 inventarisnummers, want de laatste 3 mappen bevatten elk een plakboek vol krantenknipsels over respectievelijk de Roemeense revolutie (1989), politieke aardverschuivingen in Oost-Europa (1989) en omwentelingen in Oost-Europa en Zuid-Afrika (1989-1990). Hoewel passend bij de maatschappelijke betrokkenheid van de samensteller van het archief (naar ik aanneem mevrouw Visser, de motor achter het Vredesplatform), zijn dit toch 'vreemde eenden in de bijt'.

De aanleiding voor het in het leven roepen van het Vredesplatform Ede (vaak geschreven als **vrEDEsplatform**) is de maatschappelijk discussie met betrekking tot het plaatsen van kruisraketten. In april 1983 besluit een aantal Edese groeperingen (Vrouwen voor Vrede, PvdA, D'66, IKV-Ede, Evangelische Volkspartij, Quakers, Basisgemeenschap Exodus, en enkele andere) een 'vredesplatform tegen kruisraketten' te vormen. Met als doel 'door allerlei activiteiten mensen in Ede in de gelegenheid te stellen, te laten zien dat

ze niet willen dat kruisraketten worden geplaatst' (aldus een ingezonden brief in Ede Stad van 20-4-1983), worden alle Edese politieke groeperingen, kerkelijke instanties, bejaardenbonden, vrouwengroepen en dergelijke aangeschreven. Uit notulen van vergaderingen blijken weinig organisaties zich bij de initiatiefnemers te hebben aangesloten. Wel bevat de correspondentie enkele afwijzingen. Zo meldt de RPF (later opgegaan in Christenunie) dat *'de visie van de RPF over vrede en kernwapens sterk verschilt van de Uwe'* en het CDJA (de jongerenorganisatie van het CDA) ziet af van deelname *'gezien de eenzijdigheid'*, maar wil wel geïnformeerd blijven.

Met als doel meningsuiting en informatieverschaffing wordt een schrijfgroep gevormd en contact met kranten gelegd. Advertenties verschijnen en de eerste activiteit richt zich op de deelname van Ede aan de grote demonstratie in Den Haag eind 1983. Helaas worden de eerste maanden van het Vredesplatform Ede overschaduwd door een knallende ruzie tussen PvdA en de SP: het vredesplatform wordt oorlogsgebied! Beide partijen zijn aangesloten bij het Vredesplatform Ede, maar als het landelijk bureau van de Socialistische Partij de brochure *Gastarbeid en Kapitaal* uitbrengt, is de PvdA van mening hier een 'oprotpremie' in te lezen en is dit voor de Edese PvdA reden de samenwerking binnen het Vredesplatform Ede op te schorten. Ondanks allerlei lijmpogingen komt er geen eind aan het politiek gekrakeel en besluit de SP op te stappen. *'De zaak van de vrede is met dit soort partijpolitiek gekuip niet gediend. Wij zoeken in de strijd tegen de atoombewapening en de kruisraketten wel betrouwbaarder bondgenoten, de gewone mensen in Ede'*, aldus de SP.

Oorlog PvdA-SP om Edes vredesplatform

Edenaren massaal naar demonstratie Den Haag

Zoals gezegd is één van de doelen van het Vredesplatform deelname aan de op 29 oktober 1983 te houden demonstratie tegen kruisraketten. Dit doel wordt ruimschoots bereikt, want die zaterdag vertrekken 18 bussen vanuit Ede richting Den Haag. De grote deelname schrijven de organisatoren toe *'aan het feit, dat de voorbereidingen vroeg waren begonnen, namelijk in mei, dat er in de maand augustus al veel reclame voor deze vredesmanifestatie was gemaakt op de markt en dat ook een breed*

vredesplatform de interesse heeft aangewakkerd'. Behalve in augustus was ook nog in oktober op het Edese kerkplein een 'VrEDEsmarkt' gehouden met muziek, informatie en medewerking van vele bekende Edenaren; op deze markt werden ook spandoeken voor 29 oktober geschilderd.

Na de tocht naar Den Haag gaan de activiteiten door en richt het Vredesplatform zich op Ede. Vooral in mei 1984 zijn er verschillende demonstraties zoals

bijgaande foto's tonen: een groep actievoerders voor het gemeentehuis tijdens het loeien van de BB-sirenes op maandag 7 mei 1984, de 'bouw' van een schuikelder voor het toenmalig winkelcentrum Hof van Gelderland, gecombineerd met een 'stille wacht' en een ambtenarenstaking op donderdag 10 mei, waaraan ongeveer de helft van de ambtenaren deelnam. Hoewel burge-

meester Van Dijke *'voor aanvang van de acties wel gewaarschuwd (had) dat er zeker straffen zouden volgen, als vitale onderdelen van het raadhuis onbemand zouden blijven'*, verliep alles rustig en zijn sancties achterwege gebleven. Diezelfde week kreeg de burgemeester ook door het Vredesplatform een petitie aangeboden met als inhoud dat de discussie over plaatsing van kruisraketten ook op gemeentelijk niveau moet worden gevoerd; het verzoek was dan ook om de petitie ter kennis van de raadsleden te brengen.

Het voert te ver om alle acties van Vredesplatform Ede te noemen, maar het volkspetitionnement mag niet ontbreken. Ook in Ede worden handtekeningkaarten verspreid met als gevolg een groot aantal adhesiebetuigingen, maar zoals de hier afgebeelde retourkaart laat zien, is Ede niet onverdeeld enthousiast over de activiteiten van het platform.

Nog veel informatie uit het tienjarig bestaan van het Vredesplatform is in de doos te vinden. Uiteindelijk wordt echter besloten het platform op te heffen. Op 25 mei 1993 wordt de laatste vergadering gehouden en het verslag van deze vergadering luidt: *'Het afgelopen jaar was duidelijk geen animo meer om activiteiten te ondernemen en gaven leden te kennen maar liever te willen*

stoppen. Allen Dick is nog actief betrokken bij Stedenband met Oost-Europa wat indertijd door het Platform gestart is, maar is ontwikkeld tot een zelfstandige organisatie. Binnenkort zal een samenwerkingsverdrag ondertekend worden met de partnergemeente Chrudim'. Verder meldt het verslag nog dat het batig saldo van Vredesplatform Ede (f 122) aan de stedenband zal worden overgemaakt en dat het archief van het platform op 23 juni door mevrouw Visser zal worden overgedragen aan de gemeentearchivaris van destijds, mevr. Van der Woude.
Ik ben benieuwd de hoeveelste keer dit nu was dat sindsdien deze doos geopend is.

Vogelbescherming

Kees van Lohuizen

Onder deze titel las ik in het jaarverslag van de Nederlandsche Heidemaatschappij over 1909 een artikeltje over 'onze' boswachter C. Staf. Men schreef:

Boschwachter Staf te Ede, die begreep hoe noodig eene goede drinkgelegenheid voor vogels was, hield in de Sijsselt een kuil, waarin zich het regenwater uit de omgeving verzamelde en langen tijd bleef staan, steeds zorgvuldig schoon. Op een goeden dag werd hierbij echter het leemlaagje op den bodem van den kuil doorgestooten en zakte het water direct in den grond weg. Het drukke gebruik dat de vogels van het water maakten, deed BoschwachterStaf echter besluiten de verzamelkom kunstmatig te herstellen door den bodem te bedekken met een laagje steenpuin, waarover cement werd gesmeerd. Op deze wijze werd niet alleen bereikt, dat het water nog langer in den kuil bleef staan, maar bovendien was dit de aanleiding om ook op andere punten vogeldrinkbakken te maken, al was er geen kuil waar het water heenstroomde. De latere drinkbakken waren evenals de eerste rond en werden 2 meter in doorsnede gemaakt. De bodem loopt in één rechte lijn af van den bovenrand naar het midden. Daar de bakken in het midden slechts $\pm 0,30$ M diep zijn, is de helling van den bodem zoo flauw, dat de vogels bij iederen waterstand kunnen drinken en in het water kunnen lopen om te plassen (wassen, vL.).

Zij werden aangelegd in eikenhakhout of jong dennenbosch, waar de bodem vlak was. Hierdoor verkreeg men het voordeel, dat er bij sterke regenbuien geen aarde en blad in spoelt, doch dat de inhoud alleen uit schoon water bestaat, en de bakken slechts één keer per jaar behoeven te worden schoongemaakt om ingevallen bladeren, takjes enz. te verwijderen. Daar het water in de bakken in de schaduw van het omringende houtgewas weinig verdampt, is de regenval bijna zonder uitzondering voldoende om den watervoorraad voldoende aan te vullen; slechts na zeer lange droogte zijn de bakken leeg gevonden.

De vogels maken van deze drink- en waschgelegenheid druk gebruik, getuige de vele veertjes en uitwerpselen onder de omgevende struiken.

In navolging van de van het voorbeeld te Ede heb ik dit jaar eenige drinkbakken laten maken in de ontginningen "Kootwijk" en "Garderen" behorende tot de houtvesterij "Kootwijk". Hier hadden we geen steenpuin ter beschikking en daarom werden de bakken van beton gemaakt. Eerst werd de vorm van de bak zorgvuldig uitgegraven en dan een beton bodem van ± 5 c.M. dikte aangebracht. Uit één vat cement konden op deze wijze 2 bakken gemaakt worden.

De kosten bedroegen: 1 vat cement f 5,30; werkloon f 1,-, aanvoer van grofzand f 1,50; totaal f 7,80, zoodat één bak kostte f 3,90.

Agenda

Zaterdag 10 september: Open Monumentendag

Landelijk, voor gemeente Ede: zie pagina 2.

Zaterdag 15 oktober: Open Dag bij het Gelders Archief

Een niet alledaagse kans! Maak kennis met wat er achter de schermen gebeurt bij het Gelders Archief. Op zaterdag 15 oktober 2016 is er een Open Dag. Een unieke gelegenheid om te ontdekken hoe het nu precies zit met de archivariissen en hun archiefwerk.

Er zijn die dag rondleidingen in de archiefdepots en de audiovisuele studio. De restaurator laat zien hoe je oude documenten voor de eeuwigheid herstelt en behoudt. Lezingen, een kleine expositie, filmpresentaties en informatiestands van historische verenigingen geven nog meer kleur aan de Open Dag.

Gelders Archief, Westervoortsedijk 67-D, 6827 AT Arnhem, zaterdag 15 oktober 2016, van 10:00 tot 15:00 uur.

Meer informatie: www.geldersarchief.nl.

Woensdagavond 16 november:

Vereniging Oud Ede: Foto-lezing door André Hartgers. Nadere informatie volgt.

COLOFON

Vereniging Oud Ede

De vereniging, opgericht in 1924, stelt zich ten doel volgens artikel 3.1 van de statuten:

'Het onderzoek van archieven en gedrukte bescheiden naar alles wat betrekking heeft op het ontstaan en de geschiedenis van de dorpen (kerken en buurten) van het ambt en van de gemeente Ede en het verzamelen en bewaren van alles wat van belang kan worden geacht voor en betrekking heeft op de geschiedenis van Ede.'

Postadres Postbus 8293, 6710 AG Ede

Telefoon 06 348 676 27

E-mailadres oudede@gmail.com

Website www.oudede.nl

Bankrekening NL24 INGB 0003 5342 68

Dagelijks bestuur:

Simon van de Pol (voorzitter), Gerard Hendriks (secretaris) en Wim Bruijnes (penningmeester).

Leden;

De vereniging telt ca. 800 leden. Nieuwe leden kunnen zich aanmelden per telefoon, brief, e-mail en via de website. Beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend schriftelijk per brief of e-mail vóór 1 november. De contributie bedraagt in 2016 € 15,00

Erelid van de vereniging is mevrouw B.T. Groen.

Giften en schenkingen zijn fiscaal aftrekbaar omdat de Vereniging een erkende Algemeen Nut Beogende Instelling is. Omdat de VOE een culturele instelling is geldt zelfs een extra aftrek van 25%! De aftrek geldt overigens ook voor de contributie!

De Zandloper

Is een uitgave van de Vereniging Oud Ede en verschijnt viermaal per jaar.

De redactie van De Zandloper bestaat uit Hans Post (eindredacteur), Riet Beuker, Frans van Oort & Gerard van Bruggen.

De redactie van De Zandloper is te bereiken op e-mailadres zandloper@telfort.nl.

Nieuwe artikelen die verband houden met de geschiedenis van Ede zijn welkom. De redactie behoudt zich echter het recht voor een artikel te weigeren.

Overname van artikelen mag uitsluitend na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging Oud Ede.

Wilt u adverteren in De Zandloper dan gelieve u contact op te nemen met het bestuur van de Vereniging.

Productie van De Zandloper: Drukkerij Verloop, Alblasterdam

ISSN 1384-7090

Afbeelding omslag:

A.H. Koning: Eder dorp.

Gemeentearchief/Kunstcollectie Gemeente Ede